

Arbeiðsloysi – hvat er tað?

Sum fuglar, ið onga rók hava at seta seg á, eru tað i dag bert i okkara heimsparti milliúnir av menniskjum i teirra bestu árum, ið einki pláss hava i búskaparlívinum. Hesi arbeiðsleysu fáa tó til lívsins upphald – tey doyggja ikki i hungri. Búskaparlívið hevur við øðrum orðum ráð at rinda teimum »dagliga breyðið«, hóast hátturin (landstýrið, Alma, Forsorgin o.s.fr.), ið henda veiting verður framd uppá, er so mannminkandi og »óbúskaparligur«, at hann kundi næstan ikki verið verri. Omaná alt hetta verður so búskaparlívið sjálvt darvað av alskyns politiskum avmarkingum og øðrum almennum/hálvalmennum »spenniskrumum«.

Við røttum kunnu vit ti seta spurningin: Hvussu nógv færri arbeiðsleys høvdu vit havt, og hvussu nógv betri høvdu lívkorini hjá teimum, sum hóast alt vóru arbeiðsleys, verið, um politikarin ásaðnaði sín tørvandi kunneika og innlit, og i staðin fyri helt seg til tað hann varð valdur til at gera her (t.v.s. gjøgnum lógir og fyriskipanir at skapa teir karmar, ið búskaparlaga virksema landsins kann verða umsitit i)?

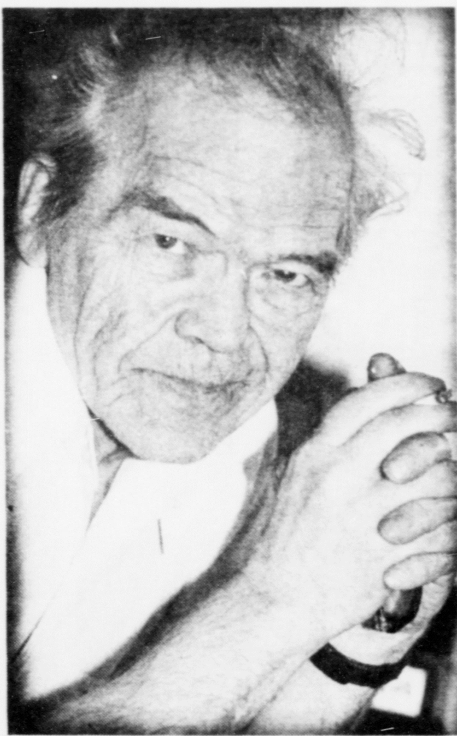
Arbeiðið er ikki bert tað ytra verkliga

Arbeiðið er ikki bert tað ytra verkliga – tað hevur eisini djúp árin »inn í« menniskjuna. Tað setur síni fari i hana, upptekur hana sálarliga, tekur hennar tíð o.sfr. Uttan virksema vildi menniskjan týnast.

Vit hoyra ofta um hetta i almennum kjaki. Tosað verður um hvussu galið tað er at fólk ganga fyri einki og allar tær ónáðir hesi arbeiðsleysu eru ella kunnu verða atvoldin til, og sum kann oyðileggja tey fyri lívið. Úrskurðurin er altíð hin sami: Tey arbeiðsleysu mugu setast i arbeiði sama hvussu vikur og vendir – eisini sjálvt um tað er óneyðugt ella kanska eitt beinleidis hall sæð úr einum búskaparlígu sjónarmiði.

Er »Thi kendes for Ret« altíð rætt?

Her skal ikki vera tikið tagar imillum um hugsjónirnar aftanfyrir til »gjørð« arbeiðir (»olmussuarbeiðir«) eru rættar ella skeivar, men tað má vera loyvt at seta eitt spurnartekin við *hvor*, ið skal taka avgerð um hvørji »gjørð« arbeiðir, ið skulu fremjast. I minari verð er tað i hvussu so er heilt burtur við, at löggávvaldið (Løgting og landstýri) skal kunna siga: »Thi kendes for Ret. De arbejdsløse skal reparere hullerne i vejen fra Sydredal til Troldenæs, fordi det er det klogeste af

alt, man kan gøre«. Tað er just tað sum her verður gjørt.

Sjálvandi átti tað at verið vinnu- og búskaparlívið – sum hevur innlit og kunneika og eisini i seinasta enda skal *rinda* rokningina – ið tók allar avgerðir i samband við hvat jættaðu upphæddirnar til arbeiðsskapandi tiltøk skuldu nýtast til. Einki er at ivast i, at vit tá fyri *somu upphæddir* høvdu – ikki bert kunnað veitt *nógv fleiri fólkum arbeiði* – men eisini arbeiðir sum hin arbeiðsleysi vildi *uppliva sum gagnlig* bæði fyri seg sjálfan og fyri samfelagið.

»Hvor« er vinnu- og búskaparlívið?

Hetta »hvor« eru *ikki* teir alment settu verk- og búskaparlígingarnir, sum kanska onkur i dag av góðum grundum heldur. Fleiri av hesum frøðingum hava neyvan nakrantíð »pissað i sjógv« og eiga ti eins lítið at vegleiða i vinnumálum, og hann, ið ikki dugir at svimja eigur at setast at læra øðrum tað.

Alt búskaparlígt virksema hongur saman við at ganga tørv menniskjunnar á møti. Hetta er brúkarasiðan av búskapinum. Men vørurnar og tenasturnar mugu sjálvandi framleiðast fyrst og síðani gjøgnum ein ella fleiri millumliðir (eitt nú heilsølu, handlar, bankar o.sfr.) áðrenn brúkarin kann keypa tær.

Tað eru sostatt triggir liðir – brúkaraliðurin, fram-

leiðsluliðurin og nevndi millumliður – ið tilsamans mynda búskaparlívið. I einum kvalifiseraðum búskaparráði eiga ti altíð hesir triggir liðir at vera javnbjóðis umboðaðir.

Venda vit nú aftur til spurningin um jættaðu upphæddirnar til arbeiðsskapandi tiltøk, so eiga allar avgerðir her at verða latnar upp i hendurnar á einum vinnu- og búskaparráði, ið er mannað sum nevnt frammanfyri, og har umboð fyri tey arbeiðsleysu mynda »brúkaraliðin«.

Arbeiðir og møguleikar liggja á láni

Vit vita, at nógvir møguleikar og arbeiðir liggja á láni i okkara fiskivinnu, á skipasmíðjunum og fleiri idnaðar- og handverkarafyrirøkum sum við fyrirminni (eisini búskaparlígu!) fyri samfelagið i síni heild kundu verið framd bert við t.d. einum minni iskoyti til tímalønina. I mun til atlaðu vegararbeiðir hevði jättanin til arbeiðsskapandi tiltøk her sum nevnt óivað rokkið til nógv fleiri arbeiðsplass og hvør veit – kanska skapt um ikki annað so ein steðg, ella eina vón um steðg i tí døpru gongdini vit nú uppliva.

»Hann Gud hevur givið maktina – «

Tó, enn tykja vit ikki at hava lært av okkara mistøkum – áframt tvassa okkara fólkavald upp til kneggia i somu niðurtraðkaðu gøtum

– áframt lata vit okkum stýra av kvinnum og monnum, ið trugva fullt og fast uppá at: »Tann sum Gud hevur givið maktina, hevur Hann eisini givið vit og skil at stýra!«

Men hóast tað ótrúliga hevði hent, at sakkunneikin – t.v. nevnda vinnu- og búskaparráði – fekk friar hendur at skapa sum mest og best fyri tey arbeiðsleysu, so vildi tað allikavæl bert verið talan um stuttfreistaðar loysnir, um enn munandi betri loysnir. Langfreistaða loysnin i málinum liggur á einum heilt øðrum hjalla (plan), ið einki hevur við búskap at gera. Hetta skal eg venda aftur til.

Álitiskreppa, ábyrgd og nýhugsan

Vit mugu siggja i eyguni, at i dag valda óhugnaligar og djúpar álitiskreppur i landinum:

- Vinnu- og búskaparlívið hevur ikki álit á okkara fólkavaldi og umvent.
- Fólk ið hevur hvørki álit á politikkarar ella á vinnu- og búskaparlívið.
- Fiskivinnan hevur ikki álit á Fiskivinnustovuni, Fiskirannsóknarstovuni og Fiskasøluni – og umvent ymiskar vegir.
- Eingin hevur álit á føroysku bankarnar (sum ikki longur eru føroyskir).
- Almennastovan og Arbeiðsloysisskipanin hevur ikki álit á tey arbeiðsleysu og umvent.
- O.sfr., o.sfr.

Øll kriggjast móti øllum, og øll skylda uppá øll og leia eftir syndabukku. Øll siga at samfelagið er sjúkt – hevur krabbamein og at einasta loysnin er at skera svullin burtur – geva verandi politikkarum sekkin og velja nýggj fólk inn á ting, men vit gloyma, at vit sjálvi standa ikki uttanfyri sjúklingin, men eru *ein partur av honum* – ein partur av tí sjúka samfelagnum.

Øll tykja eisini at hava gloymt, at tað er *álitið manna millum*, ið er sjálv *hin berandi megin* i samfelagnum – i okkara eins væl og i øllum heimsins samfelögum. I staðin fyri krevja øll nú hevnd, bert fyri at uppliva at hevndin slær tvífalt aftur, ti øll hava gloymt orðið »fyrigeve«, ella kenna tað bert frá einari kvøldsøn, ið verður biðin, tá fepurin fer upp um 39 stig.

Nýhugsan og »aftureftir«-hugsan

Orimligar nýggjar lógir, ódugnaskapur i landsmálinum og fjølmíðlar, ið gera sitt lítasta fyri at birta upp undir ósemjg, hevur avmergið føroyingin, kvøt

allar nýhugsanir og skapt eina »aftureftir«-hugsan, ið leggur landið stóðugt meira lámið.

Jan Tinbergen, ið fekk virðsløn Nobels i búskaparfrøði i 1991, sigur um ábyrgd og nýhugsan:

»Tvey ting eru uttan avmarkingar: (1) Talið av komandi ættarliðum vit eiga at kenna ábyrgd fyri og (2) okkara gávur/eini til nýhugsan.

Tað fyrsta gevur okkum hesa avbjóðing: At útvega mat og lívkor ikki bert til dagsins, men til øll komandi ættarlið úr *aumkæða* tilfeingi jarðarinnar.

Tað næsta – okkara evni til nýhugsan – kann skapa tær hugsjónir og tann politikk, sum ger tað møguligt at ganga hesari avbjóðing á møti.

Hevði ein »føroyskur« Tinbergen sagt tað sama i Føroyum, hevði hann verið skildur »fantast« og skoðanir hansara bannaðar i heilagu kúnni: Sjónvarp Føroya. Hetta seinasta er bert ein staðfesting.

Kjarnin i arbeiðsloysissspurninginum

Sama um tú trýrt menniskjan er ein blandigur av smá-

molum og evnisligum atburðum, ella tú sóknar til einhvønn trúarbók, so eri eg sannførdur um, at allar hugsandi tilvitskukomnar menniskjur kunnu taka undir við avbjóðing Tinbergens. Vit eru ikki bert kjøt, bein og blóð, men *vit eru her, ti vit hava nakað at gera her*. Tað eru ættarlið, ið koma eftir okkum, og skylda okkara er at lata teimum upp i hendur eitt land – eina jørð – ið gevur teimum eins góðar ella helst betri møguleikar at mennast, sum teir vit finga, tá vit tóku við.

Hetta er sum skilt *ikki* ein búskaparlígur spurningur, men ein spurningur um tilvitsku og síðalag – og her eru vit við sjálva kjarnuna i arbeiðsloysissspurninginum: Langfreistaðar búskaparlígar loysnir finnast ikki. Loysnin hongur neyvt saman við menning i síðalag og tilvitsku – at vit syna i verki, at vit i fullum álvara taka við avbjóðingum sum t.d. teimum, ið Tinbergen her vísir á.

(Framhald)

Tormóður Dahl

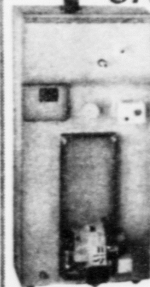
Várkappríðingin í Vágum verður leygardagin 5. juni

Seinasta freist at melda til er 29. maí á tlf. 32875 ella 32710

Vága Ríðingartelag

J|A|S|P|I KETLAR

Teir vælumtóktu ketlarnir eru á goymslu

Bæði dupultir og einkultir

Skulu tygum hava tryggjan ketil, so tósið við okkum og fáið eitt gott tilbóð. Vit hava serkent fólk, ið geva eina skjóta og góða tænastu.

- Alt tilfar til hitaverk og sanitet fæst hjá okkum.

Umboð

MARIA PoulSEN & Co

Smyrlisvegur 8 - Tlf. 12000

Pf. D. P. Andersen
Saltangará - Tlf. 48474